

Prawa kardynalne i konfederacja barska

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Raport Kazimierza Pułaskiego do Generalności z dnia 21 czerwca 1771 r.* Cytat za: *Wypisy źródłowe do historii polskiej sztuki wojennej, zeszyt dziewiąty: Polska sztuka wojenna w latach 1764-1793*, oprac. A. Juszczyński, M. Krwawicz, Warszawa 1957, str. 43-44.
- Źródło: *Akt detronizacji Stanisława Augusta, ogłoszony przez konfederację barską 13 X 1770 r.* Cytat za: D. Ostapowicz, S. Suchodolski, D. Szymikowski, Z archiwum Klio.

Teksty źródłowe z ćwiczeniami do liceum i technikum, tom, 2: Od XV w. do kongresu wiedeńskiego, Gdańsk 2001, str. 138.

- Źródło: *Manifest konfederacji barskiej z 1770 r.* Cytat za: D. Ostapowicz, S. Suchodolski, D. Szymikowski, Z archiwum Klio. *Teksty źródłowe z ćwiczeniami do liceum i technikum*, tom, 2: Od XV w. do kongresu wiedeńskiego, Gdańsk 2001, str. 137-138.
- Źródło: *Konfederaci barscy według opisu Józefa Wybickiego.* Cytat za: D. Ostapowicz, S. Suchodolski, D. Szymikowski, Z archiwum Klio. *Teksty źródłowe z ćwiczeniami do liceum i technikum*, tom, 2: Od XV w. do kongresu wiedeńskiego, Gdańsk 2001, str. 135-136.
- Źródło: *Deklaracja Katarzyny II z 1768 r.* Cytat za: *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980, tom I, str. 413-415.
- Źródło: *Ferman sułtana tureckiego dla konfederacji barskiej, dnia 23 sierpnia 1768 r.* Cytat za: *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980, tom I, str. 328-329.
- Źródło: *Prawa kardynalne (wyjątki) z roku 1768.* Cytat za: *Wiek XVI-XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, oprac. Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 403-406.
- Źródło: *Seweryn Rzewuski hetman polny koronny.* Cytat za: Julian Ursyn Niemcewicz, *Żywoty znacznych w XVIII wieku ludzi*, Wydane w formacie ePUB przez Imprint Sp. z o.o., 2010, str. 36-37.
- Źródło: *Sprawa dysydencka w polityce dworu carskiego.* Cytat za: *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980, tom I, str. 268-269.
- Źródło: *List Repnina do dowódcy korpusu wojsk carskich, gen. Kreczetnikowa.* Cytat za: *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijewski, Wrocław 1980, t. 1, s. 83-84.
- Cytat za: *Wypisy źródłowe do historii polskiej sztuki wojennej, z. 9: Polska sztuka wojenna w latach 1764-1793*, oprac. A. Juszczyński, M. Krwawicz, Warszawa 1957, s. 42-43.

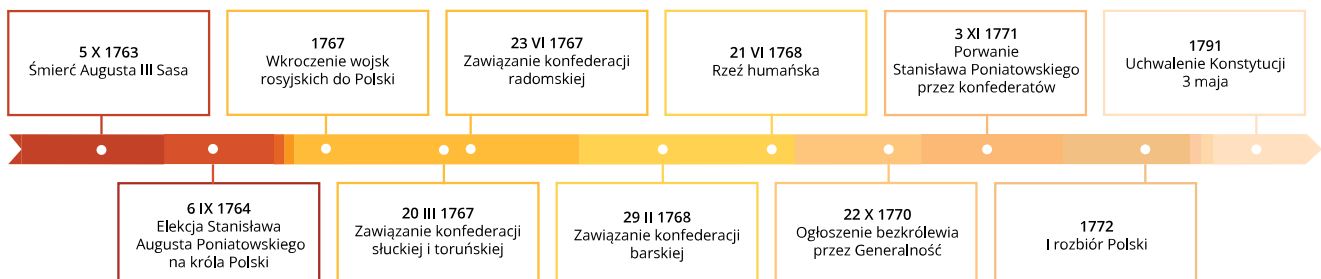

Prawa kardynalne i konfederacja barska

Potyczka w drodze.

Źródło: Wacław Pawliszak (1866–1905), Wikimedia Commons, domena publiczna.

W 1767 r. z pomocą Rosjan zawiązały się dwie konfederacje dysydenckie: słucka, skupiająca prawosławnych, oraz toruńska, założona przez szlachtę protestancką. Przy wsparciu rosyjskiego wojska i ambasadora Mikołaja Repnina powstała też konfederacja radomska, do której przystąpili dawni stronnicy Sasów. Domagali się oni cofnięcia dotychczasowych reform i byli wrogo nastawieni zarówno do Familii, jak i do króla, którego chcieli zdetronizować.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz sytuację wewnętrzną w czasach stanisławowskich do 1772 roku.
- Wymienisz cele konfederacji dysydenckiej, radomskiej i barskiej.

- Przeanalizujesz materiały źródłowe, wskazując znaczenie sprawy dysydenckiej w polityce Rosji wobec Rzeczypospolitej.

Przeczytaj

Pod rosyjskim protektorem. Sejm delegacyjny

Petersburg zastosował wybieg, tworząc z kilkudziesięciu zaufanych osób tzw. delegację, na którą zdominowany przez radomian sejm delegacyjny przelał swe ustawodawcze kompetencje, zastrzegając sobie tylko prawo akceptowania przygotowanych przez nią projektów.

Owoce pracy delegacji była ustawa o równouprawnieniu politycznym **dysydentów** i, co ważniejsze, ustalenie praw kardynalnych Rzeczypospolitej. Do tych ostatnich zaliczono m.in. wolną elekcję, *liberum veto*, prawo wypowiedzenia posłuszeństwa monarsze, poddaństwo chłopów, wyłączne prawo szlachty do posiadania ziemi i piastowania urzędów. Prawa kardynalne miały być niezmiennymi zasadami ustrojowymi, gwarantowanymi przez Rosję. W innych ważnych sprawach sejmy miały rozstrzygać jednogłośnie. Na wypadek gdyby Rzeczpospolita okazała się w jakichś okolicznościach przydatnym sojusznikiem, pozostawiono jednak możliwość zawiazania **konfederacji** i głosowania większościowego.

Ambasador Rosji Nikołaj Repnin, kierujący pracami delegacji, która zbierała się w jego siedzibie, nie spełnił wszystkich życzeń radomian. Przede wszystkim Stanisław August pozostał królem. Pozbawiony wsparcia Czartoryskich, znienawidzony przez opozycję i większość szlachty miał stać się posłusznym narzędziem w ręku Rosji. Tymczasem protesty, jakie podnieśli konfederaci, groziły zerwaniem sejmku, wobec czego ambasador nakazał porwać i zesłać do Rosji czterech najgłośniejszych opozycjonistów: biskupów

Karol Stanisław Radziwiłł (1734–1790). Od swego ulubionego powiedzenia zyskał przydomek „Panie Kochanku” (jego ojca, Michała Kazimierza, z podobnych względów nazywano „Rybeńko”). Był przeciwnikiem Stanisława Augusta i Familii, co uczyniło zeń najpierw zausznika Repnina i przywódcę konfederacji radomskiej, potem zaś konfederata barskiego i politycznego emigranta. Utracusz i hulaka, bohater niezliczonych anegdot, a nawet utworów literackich. Według jednej z anegdot, ocierających się o fantastykę, był w Hiszpanii, gdzie przez przypadek znalazł się w obozie nieprzyjaciela. Zamiast uciekać, wszedł do lufy armatniej skierowanej na jego obóz. Armata wystrzeliła księcia, a ten cały i zdrowy powrócił do swoich. „Panie Kochanku” nadszarpnął też ogromną fortunę nieświeskiej linii Radziwiłłów i naraził na szwank dobre imię rodu.

krakowskiego Kajetana Sołtyka
i kijowskiego Józefa Andrzeja Załuskiego,
a także hetmana polnego koronnego Wacława

Rzewuskiego i jego syna Seweryna. Sejm delegacyjny okazał się więc dla radomian upokarzającą klęską: to nie oni wykorzystali Rosję, lecz Katarzyna użyła ich do zrealizowania własnych celów.

Źródło: Konstanty Aleksandrowicz, 1786 r., Muzeum Narodowe w Krakowie, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Nikołaj Repnin, książę rosyjski, generał-feldmarszałek i dyplomata z rodziny Repninów. Przybył do Rzeczypospolitej, by objąć stanowisko ambasadora w 1763 r. Sprzeciwiał się reformom wprowadzanym przez obóz królewski. Był inicjatorem konfederacji innowierczych – słuckiej i toruńskiej, oraz katolickiej – radomskiej. W październiku 1767 r. podczas obrad sejmu kazał pojmać czterech polskich posłów, aby przeforsować prawa kardynalne, uniemożliwiające reformy. Sejm ten przeszedł do historii pod nazwą „sejm repninowski”. Został zdymisjonowany po wybuchu konfederacji barskiej, która pokrzyżowała rosyjskie plany bezkrwawego opanowania Polski.

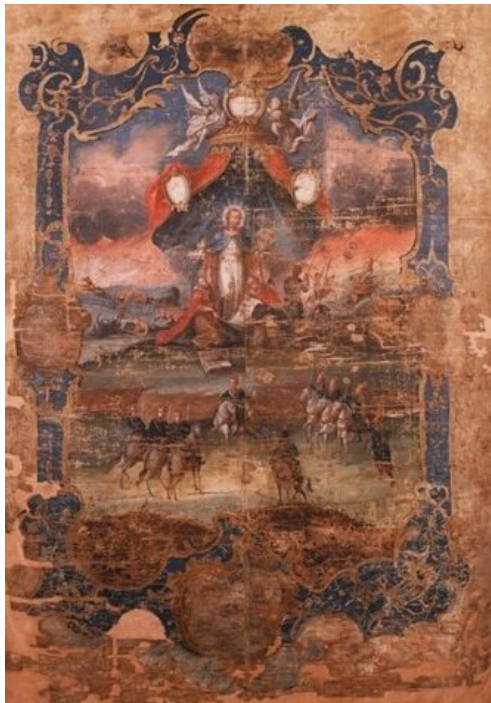
Źródło: Ивашкевич, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dj5IxaZp8>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Prawa kardynalne i konfederacja barska*.

Konfederacja barska

Chorągiew konfederatów barskich. Przedstaw program ikonograficzny chorągwi. Jakich symboli użyto i jaki jest ich związek z programem konfederacji?

Źródło: 1768–1772 r., olej na jedwabiu, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, domena publiczna.

W takich okolicznościach na początku 1768 r. w Barze na Podolu zawiano **konfederację**, której ostrze zwróciło się przeciw Rosji i królowi. Na jej czele stanęli radomianie, Józef Pułaski i Michał Krasiński, duchowym przywódcą był zaś karmelita Marek Jandołowicz, którego płomienne kazania wzmogły antydysydencki charakter ruchu. Przeciw **konfederatom** skierowano wojska rosyjskie i siły polskie pod wodzą Franciszka Ksawerego Branickiego, a ich szanse zmniejszyły się dodatkowo po wybuchu na Ukrainie buntu kozacko-chłopskiego, nazywanego koliszczyzną lub hajdamaczyzną. Buntownicy zwrócili się przeciw szlachcie oraz mieszczanom i Żydom, a szczególnie ponurą sławę zyskała rzeź ludności Humania. Mimo wszystko jednak **konfederacja** barska

trwała, a nawet rozprzestrzeniła się w Koronie i na Litwie. Wśród wodzów wyróżniał się syn **konfederackiego** marszałka Kazimierz Pułaski, który po upadku Baru przedostał się do Małopolski i opanował Częstochowę, czyniąc ją bazą operacyjną podległych sobie sił. Walki miały charakter **partyzancki** i nieskoordynowany, co utrudniało Rosjanom pacyfikację, ale też nie dawało szans na zwycięstwo **konfederatom**.

Pułaski w Barze. Przeciwnicy reform spotkali się w 1768 r. w miejscowości Bar na Podolu. Tam zawiązali ruch w obronie „wiary i wolności”. Wśród zbuntowanej szlachty był Kazimierz Pułaski. Na Podolu i Wołyniu i zbroił oddziały konfederackie, a 29 lutego 1768 r. podpisał akt założenia konfederacji barskiej. Jakie wydarzenie zostało przedstawione na obrazie?

Źródło: Korneli Szlegel (1819–1870), Maciej Szczepańczyk (fotograf), Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Modlitwa konfederatów barskich przed bitwą pod Lanckoroną, obraz Artura Grottgera z 1863 r. W 1768 r. został zajęty przez oddział dowodzony przez Maurycego Beniowskiego. Miejscowość ta stała się najważniejszym wypadowym oparciem dla działań konfederackich w Małopolsce i na Podkarpaciu. W lutym 1771 r. zamek bezskutecznie próbował odbić gen. Aleksander Suworow dowodzący armią rosyjską. W maju zaatakował ponownie. Konfederaci bronili się do 8 czerwca 1772 r., w końcu poddali się armii austriackiej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Konfederat barski. Żołnierz ma na głowie rogatywkę - rodzaj czapki wojskowej z kwadratowym denkiem. Jacy inni żołnierze nosili rogatki?

Źródło: autor nieznany, XVIII/XIX w., Wikimedia Commons, domena publiczna.

Trwaniu **konfederacji** sprzyjało to, że w tym samym roku Turcja wypowiedziała wojnę Rosji z powodu niespełnienia jej żądania, by wojska rosyjskie opuściły Rzeczpospolitą. W trakcie sześciolletnich zmagania Turcy ponosili jednak klęskę za klęską, trudno więc było liczyć, że ich postawa wpłynie na bieg wydarzeń w Rzeczypospolitej. Także francuscy doradcy wojskowi przysłani na pomoc **konfederatom** okazali się niewielkim wsparciem. Próba nadania sprawie polskiej międzynarodowego rozgłosu był akt **detronizacji** Stanisława Augusta, ogłoszony w 1770 r. Rok później **konfederaci** dokonali w Warszawie nieudanego zamachu na króla, chcąc go raczej porwać niż zabić. Niepowodzenie tej akcji monarcha wykorzystał do skompromitowania barszczan w oczach Europy. Wolter przedstawił ich jako

fanatyków religijnych, zagraniczne dwory oraz polscy biskupi potępiali „ohydę królobójstwa” i jedynie Rousseau zdawał się rozumieć motywy zamachowców. W tej sytuacji upadek Częstochowy w sierpniu 1772 r. oznaczał koniec **konfederacji**.

Kazimierz Pułaski pod Częstochową, obraz Józefa Chełmońskiego z 1875 r. Obrona Jasnej Góry w Częstochowie prowadzona przez konfederatów trwała od września 1770 r. do sierpnia 1772 r. Kazimierz Pułaski przybył do Częstochowy 9 września z oddziałem liczącym ok. 2150 żołnierzy. Jasną Górę zdobył

podstępem. Dwa dni później pod pretekstem wysłuchania mszy na teren klasztoru weszło więcej wojsk konfederackich. Zatrzymano komendanta twierdzy, a Pułaski obsadził ją swoimi ludźmi. Jak myślisz, dlaczego Chełmoński, malarz żyjący w latach 1849-1914, uwiecznił obronę Częstochowy przez konfederatów?

Źródło: Józef Chełmoński (1849–1914), Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zamach na Stanisława Augusta

Projekt zamachu na króla powstał w otoczeniu Kazimierza Pułaskiego i miał być zrealizowany przez podległych mu oficerów.

Przedostali się oni do pilnie strzeżonej Warszawy i wieczorem 3 listopada 1771 r. na wysokości ulicy Kapitulnej zaatakowali karetę monarchy, wracającego Miodową z pałacu swego wuja Michała Fryderyka Czartoryskiego do zamku. W zamieszaniu jeden ze spiskowców, Walenty Łukawski, ciał uciekającego króla szablą w głowę, w końcu jednak władca trafił w ręce Jana Kuźmy, który miał go wyprowadzić z miasta. Zamachowiec pogubił w ciemnościach towarzyszy i kiedy znalazł się sam na sam z Poniatowskim, ten przekonał go o niedopuszczalności królobójstwa i korzyściach z dożywotniej pensji wypłacanej ze skarbu. Zatrzymali się więc w marymonckim młynie, skąd wysłano na zamek parobka z wieścią, gdzie znajduje się władca. Towarzyszy Kuźmy, czekających nań na Bielanych, zaskoczyli Kozacy. Część zdołała zbiec, trupy poległych zaś, jak to było w zwyczaju, obrabowano. Przy jednym z nich znaleziono list Pułaskiego z aluzją o zamachu.

Generał Kazimierz Pułaski, jeden z dowódców i marszałek konfederacji barskiej, generał i bohater wojny o niepodległość USA.

Źródło: Jan Styka (1858–1925), ok. 1925 r., Wikimedia Commons, domena publiczna.

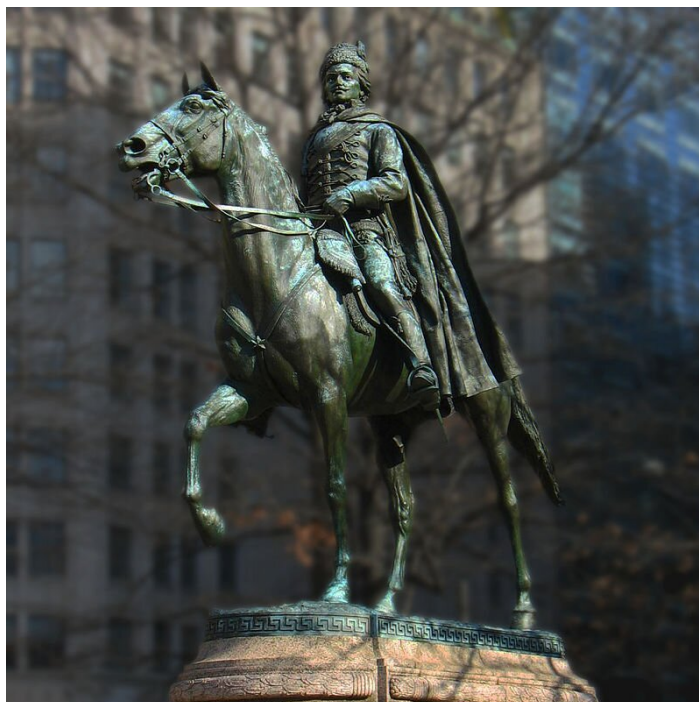

Uprawdzenie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Źródło: autor nieznany, XVIII w., Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zamach spotkał się z powszechnym potępieniem, a przywódcy konfederacji wyparli się udziału w jego przygotowaniach. Uczestników wydarzeń osądził sejm rozbiorowy. Wprawdzie Stanisław August wnosił o łaskę (tekst jego mowy kolportowano w Europie, by wielkoduszność poprawiła opinię króla), ale nieugięci byli sędziowie, z których niejeden chciał przypodobać się hojnemu rosyjskiemu ambasadorowi. Stojąc na szafocie, wobec 20 tys. widzów Łukawski w ostatnim słowie prosił Boga i Ojczyznę o wybaczenie. Po wykonaniu kary śmierci zwłoki zamachowców zostały poćwiartowane i spopielone. Przy egzekucji asystował zakuty w kajdany Kuźma, który jako jedyny ocalał głowę. Skazany na banicję, osiedlił się we Włoszech i do Warszawy wrócił dopiero po 30 latach. Po śmierci króla obiecaną pensję wypłacał mu bratanek monarchy, książę Józef Poniatowski.

Wśród oskarżonych nie było Pułaskiego, który ukrywając się pod fałszywym nazwiskiem, przez kilka lat tułał się po Europie, od Drezna i Francji po Turcję. Myśl o wyjeździe do Ameryki, gdzie zbuntowane kolonie walczyły właśnie z wojskami brytyjskimi, pomógł mu urzeczywistnić Benjamin Franklin. W liście do Waszyngtona polecał on Pułaskiego jako człowieka odważnego i kochającego wolność. Ciążące na nim odium niedoszłego królobójcy nikogo w Ameryce nie raziło. Za oceanem były konfederat barski służył od 1777 r. jako generał kawalerii i dwa lata później poległ.

Pomnik Kazimierza Pułaskiego w Waszyngtonie. Monument odsłonięty został w 1910 r. Do dziś stoi na Freedom Plaza, w prestiżowym punkcie Waszyngtonu, obok ogrodów Białego Domu. Pułaski przedstawiony został w mundurze dowódcy polskiej kawalerii narodowej. Wskaż elementy, które na to wskazują.

Źródło: Eric C. Gutierrez (fotograf), Wikimedia Commons, licencja: CC BY 4.0.

Słownik

konfederacja

to w najogólniejszym sensie związek zawierany dla osiągnięcia celów politycznych lub zmian prawnych; w Rzeczypospolitej występowało kilka jej rodzajów: konfederacje szlachty domagającej się od władcy realizacji swych żądań (od momentu wybuchu zbrojnego konfliktu z królem nazywa się je rokoszami); konfederacje lokalne zawiązywane przez szlachtę na czas bezkrólewia dla utrzymania porządku w państwie; związki zbrojne organizowane w XVIII w. przez stronnictwa polityczne; u schyłku XVIII w., by uniknąć zerwania obrad, zawiązywano sejmy skonfederowane, do których imiennie przystępowali wszyscy senatorowie i posłowie, a ich uchwały zapadały większością głosów

dysydenci

zbiorcze określenie chrześcijan wszelkich wyznań innowierczych (w Polsce – protestantów), od XVI w. do uchwalenia Konstytucji 3 maja 1791 r. używane także w oficjalnych dokumentach

detronizacja

pozbawienie kogoś władzy, sprawowanej przez nią wysokiej pozycji

partyzantka

forma walki zbrojnej przeciwko okupantowi, która jest prowadzona nieregularnie, najczęściej z ukrycia

Słowa kluczowe

konfederacje dysydenckie, konfederacja radomska, konfederacja barska, koliszczyzna, Kazimierz Pułaski, Franciszek Ksawery Branicki, Rzeczpospolita w XVIII w.

Bibliografia

T. Cegielski, Łukasz Kądziela, *Rozbiory Polski. 1772–1793–1795*, Warszawa 1990.

W. Konopczyński, *Konfederacja barska*, t. 1–2, Warszawa 1936–1938.

W. A. Serczyk, *Początek końca*, seria *Dzieje Narodu i Państwa Polskiego*, Warszawa 1997.

W. A. Serczyk, *Hajdamacy*, Kraków 1978.

Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980.

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją multimedialną, a następnie wykonaj pozostałe polecenia.

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jaką rolę w polityce rosyjskiej wobec Polski odgrywała sprawa dysydencka

Polecenie 3

Wymień zarzuty wysuwane przez konfederatów przeciw Czartoryskim.

Polecenie 4

Oceń przygotowanie konfederatów do powstania.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wymień cele konfederacji dysydenckich: słuńskiej i toruńskiej oraz konfederacji radomskiej.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Przedstaw cele konfederacji barskiej oraz opisz jej przebieg.

Ćwiczenie 4

Podaj przyczyny, dla których szlachta i magnateria na ogół nie darzyły sympatią Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 5

Ułóż podane poniżej wydarzenia w kolejności chronologicznej.

- konfederacja barska
- uchwalenie przez sejm delegacyjny równouprawnienia politycznego dysydentów i praw kardynalnych
- konfederacja radomska
- koliszczyzna (hajdamaczyzna)

Ćwiczenie 6

Podanym poniżej osobom przyporządkuj odpowiadające im biogramy.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z cytatem, a następnie zaznacz, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe.

” Konfederacja barska była już zewsząd ściśnięta [...]. Wszystkie te konfederacje powstawały w taki sposób i tak dalece bez porozumienia, bez dobrego planu, że Rosjanie zawsze zdążali przyjść na czas, bić jedne po drugich i w sile jednego korpusu 12 do 15 000 ludzi dawali sobie radę wszędzie od Podola do Wielkopolski i od Krakowa aż po Litwę. [...] Prawda że mają do czynienia ze słabym przeciwnikiem: wojna ta zakrawa raczej na jedno nieustanne polowanie niż na prawidłową wojnę, Polacy bowiem w swych przesądach wierzyli w niezwyciężoną siłę polskiej szabli i licząc na swe konie wyobrażali sobie, że gdziekolwiek napotkają Rosjan, ci ostatni przepadną z kretesem. Teraz przekonawszy się, że jest wręcz przeciwnie, co najwyżej skubią Rosjan i uciekają na pierwszy widok piechoty lub armat. [...] Straty Rosjan w ludziach są nieznaczne i nic dziwnego, gdy się zważy, jak źle uzbrojeni są ci konfederaci: cała ich siła tkwi w szabli, armat prawie nie mają, a jeżeli je wydostaną gdzieś z jakiegoś starego ograbionego arsenału, to nie bardzo umieją ich użyć i armaty te zawsze wpadają w ręce Rosjan, konfederaci bowiem mają bardzo mało piechoty albo nie mają jej wcale. Nieliczna ich piechota jest również źle uzbrojona w stare strzelby i nie umie z nich robić takiego użytku, jaki robi pułk dobrze wyekwipowany; kawalerzysta zaopatrzonej jest w trzy lub cztery pary pistoletów, które mu więcej sprawiają kłopotu niż bezpieczeństwa. [...] Wszystkie porażki konfederatów Sułkowskiego i Malczewskiego w Wielkopolsce, Zakrzewskiego na Podlasiu oraz konfederatów rawskich nie nauczyły ich rozumu, ale i Rosjanie niewiele na tym zyskali: mając na wszystkie te wyprawy najwyżej 12 tysięcy wojska potrafią oni przeszkodzić zawiązaniu się lub wzmocnieniu każdej konfederacji, ale zgnieść ich

całkowicie nie potrafią nigdy. Pobici kryją się w lasach i błotach, a ponieważ Rosjanie nie mogą być na raz wszędzie, więc ci, którzy się konfederują na nowo, zawsze mogą liczyć na wyzyskanie odległości. Gdyby Rosjanie mieli armię liczniejszą, to niewątpliwie wszystkich powaliliby na ziemię i zmusili do uspokojenia w braku środków. Cóż kiedy zanadto potrzebują armii gdzie indziej. [...]

Byliby ci konfederaci może trochę straszniejsi dla Rosjan, gdyby działali w porozumieniu, lecz między nimi ciągła panuje kłótnia; dość powiedzieć, że w wielu województwach jest po dwóch lub trzech marszałków zamiast jednego i każdy przypisuje sobie prawo poboru podatków i niesłuchania nikogo innego, wobec czego Rosjanie znoszą jedne po drugich drobne oddziały, które nawzajem odbierają sobie lub zabijają żołnierzy.

Cytat za: *Wypisy źródłowe do historii polskiej sztuki wojennej*, z. 9: *Polska sztuka wojenna w latach 1764–1793*, oprac. A. Juszczyński, M. Krwawicz, Warszawa 1957, s. 42–43.

Ćwiczenie 8

Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie na podstawie jego treści oraz własnej wiedzy rozstrzygnij, której konfederacji on dotyczy: radomskiej czy barskiej. Uzasadnij odpowiedź.

” *List Repnina do dowódcy korpusu wojsk carskich, gen. Kreczetnikowa*

Jenerale. Wczoraj miałem honor przesać JW Panu trzy listy o konfederacjach województwa ruskiego, bractawskiego i podolskiego i o głównych w nich przewodnikach, dziś także wyprawilem dwie depesze o konfederacji halickiej i województwa kijowskiego z szczegółowem wyznaczeniem wojsk dla podtrzymania na tych konfederacjach spraw naszych; teraz jeszcze znajduję koniecznem wejść w szczegółowe rozpatrzenie tej ważnej dla nas kwestii, aby z naszej strony należycie i porządnie przeprowadzoną być mogła.

Boję się najprzód, czy kozacy zdążyli przybyć na dzień im wyznaczony, dla tego – w przypadku ich nieprzybycia – proszę wysłać kuriera, aby pochód ich przynaglił, bo nieodbicie są potrzebni; gdyby zaś przybyć nie mogli, to zechcesz, Jenerale, na miejsca w poprzednich depeszach oznaczone wysłać inne oddziały z pozostałych wojsk Twego korpusu i zapełnić niemi miejsca nie zajęte [...].

Źródło: *List Repnina do dowódcy korpusu wojsk carskich, gen. Kreczetnikowa*. Cytat za: *Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych*, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijewski, Wrocław 1980, t. 1, s. 83–84.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Prawa kardynalne i konfederacja barska

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje sytuację wewnętrzną w czasach stanisławowskich do 1772 r.;
- wymienia cele konfederacji dysydenckiej, radomskiej i barskiej;
- analizuje materiały źródłowe, wskazując znaczenie sprawy dysydenckiej w polityce Rosji wobec Rzeczypospolitej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej?

Faza realizacyjna:

1. Praca w grupach z treścią e-materiału. Uczniowie liczą do trzech lub do sześciu (w zależności od liczebności klasy) i dzielą się na grupy. Każda z nich opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”:
 - grupa 1 i 4 – Pod rosyjskim protektoratem. Sejm delegacyjny;
 - grupa 2 i 5 – Konfederacja barska;
 - grupa 3 i 6 – Zamach na Stanisława Augusta.

Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.

2. W kolejnym kroku uczniowie zapoznają się z tekstami źródłowymi w multimedium („Schemat interaktywny”) oraz związanymi z nimi poleceniami 2 i 3. Nauczyciel prosi, aby pracowali w parach: jedna osoba skupia się na informacjach, które pomogą opracować odpowiedź do polecenia 2 (rola sprawy dysydenckiej w polityce Rosji wobec Rzeczypospolitej), natomiast druga – do polecenia 3 (charakterystyka konfederacji barskiej). Po ustalonym wcześniej czasie wskazana para uczniów proponuje swoje odpowiedzi, przywołując odpowiednie fragmenty tekstów źródłowych. Pozostali

uczniowie mogą dopowiadać ważne ich zdaniem informacje. Na koniec nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.

3. Dyskusja. Nauczyciel wspomina, że część historyków nazywa konfederację barską pierwszym w Polsce powstaniem narodowym. Zadaje uczniom pytanie: Czy zgadzacie się z taką opinią? Uczniowie dyskutują, a następnie wybrane osoby przedstawiają wnioski.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania wiedzy uczniowie wykonują ćwiczenia 2 i 3 oraz 5 i 6.
2. Nauczyciel rozdaje uczniom ankietę ewaluacyjną z oceną lekcji, pracy własnej ucznia oraz pracy klasy.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia 7 i 8.

Materiały pomocnicze:

Wielka historia Polski, t. 1–10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.

Wybór tekstów źródłowych do wskazanej epoki.

Cegielski T., Kądziela Ł., *Rozbiory Polski. 1772–1793–1795*, Warszawa 1990.

Konopczyński W., *Konfederacja barska*, t. 1–2, Warszawa 1936–1938.

Serczyk W. A., *Początek końca*, seria *Dzieje Narodu i Państwa Polskiego*, Warszawa 1997.

Serczyk W.A., *Hajdamacy*, Kraków 1978.

Historia Polski nowożytnej. Wybór tekstów źródłowych, wybór i opracowanie S. Ochmann, K. Matwijowski, Wrocław 1980.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z informacjami w sekcji „Prezentacja multimedialna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.